

1.

Minnorna och fullmaktstjälarna.

Ett blad ur den svenska kriminoloörelsens historia.

Tryckt i all num-
rerat exemplar.

Till Karolina Widerström
en erinran om 10 års
gemensamma strider
och ett tack för gott
samarbete från A. Philipson.

KVINNORNA OCH FULLMAKTSTJÄNSTERNA.

Föredrag på Fredrika Bremerförbundets årsmöte i Stockholm

den 16 april 1918.

Adèle Philipson.

År 1873 öppnade de svenska universiteten sina portar för kvinnliga studerande, som fick rättighet att där avlägga alla examina utom juris licentiatexamen och examen inför teologisk fakultet. Sedan emellertid dispens en gång beviljats från nyssnämnda inskränkning, har denna bestämmelse bortfallit. Juris licentiatexamen har hittills avlagts endast en gång år 1897, av sedermera docenten i civilrätt vid Uppsala universitet, Elsa Eschelsson. Övriga kvinnliga jurister, f.n. omkring ett 10-tal, ha icke gått längre än till juris kandidatexamen. Teol.kand.examen avlades första gången 1909 av fil.kand. Emilia Fogelclou och f.n. uppgå de kvinnliga teol.kandidaterna till 7.

Ha de juridiska och filosofiska fakulteterna att uppvisa endast ett fåtal kvinnliga adepter, så är förhållandet helt annorlunda inom den filosofiska fakulteten. År 1875 avlade den första kvinnliga studerande fil.kand.examen, och sedan dess ha betydligt mer än ett halvt tusental kvinnor avlagt examina inom den filosofiska fakulteten.

De kvinnliga medicinarna, kandidater och licentia-
ter, torde uppgå till cirka ett hundratal.

Det är alltså icke få som skaffat sig kompetens
för de statens ämbeten, för vilka akademisk examen ut-
gör förutsättningen. Men en sak var vinnande av kompe-
tensen, en annan möjligheten att praktiskt kunna ut-
nyttja den. Likställigheten mellan manliga och kvinn-
liga studerande sträckte sig i stort sett ej längre än
till examens avläggande. Kvinnorna fick genom sina exa-
mina göra sig kompetenta för vissa tjänster, men de ha
icke medgivits rättighet att söka och erhålla tjänster-
na ifråga. Inte ens vännerna till förslaget att bereda
kvinnor tillfälle till akademiska studier togo alltid
med i räkningen, att den naturliga konsekvensen av rät-
tigheten att avlägga akademisk examen var rättigheten
till ifrågavarande ämbeten. Något sådant kunde man na-
turligtvis aldrig vara med om. Man skulle låta kvinnor-
na få upplysning, låta dem studera, gärna det, men
ingenting därutöver. Och kvinnorna nöjde sig i detta

fall som i så många andra länge, alltför länge, med
huru man ställde det för dem "till deras eget bästa"
som det så vackert hetat, när det varit fråga om någon
ändring i de bestämmelser, som avskurit kvinnorna från
tillträde till de arbetsområden, som förut innehafts ute-
slutande av män.

Men det kom en tid, då kvinnorna inte längre kände
sig tillfredsställda med endast den ideella sidan av
studierna, de krävde rättighet att få praktiskt utnytt-
ja dem på samma sätt som sina manliga studiekamrater.

De akademiskt bildade kvinnornas antal hade också
vid det nya seklets början blivit så pass stort, att
tanken på en sammanslutning för bevakande av gemensamma
intressen tog fast form.

Så bildades i mars 1904 Akademiskt bildade kvin-
nors förening, vars uppgift enligt 1:a paragrafen i
dess stadgar är "att arbeta för att åt akademiskt bilda-
de kvinnor må tillerkännas rätt till de förmåner, som
de av dem avlagda kompetensproven enligt gällande lagar
och författningar tillförsäkra män med samma kompetens

och i övrigt tillvarataga de akademiskt bildade kvinnornas intressen." Den direkta anledningen till föreningens bildande var följande: En för utredning av vissa frågor rörande de allmänna läroverken tillsatt kommitté hade i december 1902 avgivit sitt betänkande, vari föreslogs bl.a. upprättandet av statens samskolor.

Av de akademiskt bildade lärarinnor, som önskade anställning vid dessa skolor, krävdes samma kompetens som av de manliga lärarna, nämligen adjunks- eller lektorskompetens, under det att deras löner föreslogs till halva beloppet.

En del akademiskt bildade kvinnor ingåvo med anledning härav en petition till Kungl.Maj:t, vari krävdes full likställighet mellan manliga och kvinnliga lärare, men i den vid 1904 års riksdag framlagda kungl. propositionen i läroverksfrågan fästes icke något avseende vid petitionen ifråga.

Läroverksreformen av 1904 har ännu en annan synd på sitt samvete ifråga om de akademiskt bildade kvinnorna. Före 1904 fanns intet lagligt hinder för kvin-

nor, att söka och inneha adjunktur och lektorat vid statens läroverk. Innehavarna av dessa tjänster tillsattes nämligen av domkapitlen och icke av Kungl.Maj:t. De hörde således icke till de tjänster, om vilka det i grundlagen R.F. § 28 heter: "Konungen äger att i Statsrådet utnämna och befordra infödde svenske män till alla de ämbeten och tjänster, vilka äro av den egenskap att konungen fullmakter därå utfärdar". 1904 års läroverksreform överflyttade emellertid utnämningrätten ifråga till Kungl.Maj:t, och därigenom berövades kompetenta kvinnor möjlighet att söka dylika befattningar.

Troligen hade vederbörande alls icke tänkt på den saken, då ändringen gjordes, utan helt enkelt ansett det lämpligare för läroverken att icke utnämningrätten låg hos domkapitlen. Huru närmed än må vara, drabbade i alla fall denna ändring hårt de kvinnor, som idkat akademiska studier under antagande, att det var möjligt för dem att få en adjunktur eller ett lektorat vid ett statens läroverk.

Redan vid 1904 års riksdag väcktes emellertid av hr. F. Boström motion om skrivelse till Kungl.Maj:t med

anhållan om åtgärders vidtagande för utvidgning av kvinnas rätt att i likhet med man vinna befordran till lärarebefattningar vid de allmänna läroverken. Denna motion ledde likväl icke till någon riksdagens åtgärd.

På hösten samma år beslöt den nybildade Akademiskt bildade kvinnors förening att söka få motion väckt vid 1905 års riksdag om sådan ändring av R.F. § 28, att kvinnor måtte få tillträde till åtminstone vissa statens ämbeten med kunglig fullmakt. Föreningens styrelse vände sig då till hrr. Trygger i 1:a och Zetterstrand i 2:a kammaren med anhållan, att de ville väcka motion i ovan nämnda syfte, vilket de också åtog sig. Motionen föll emellertid, denna gång på 2:a kammarens motstånd.

Vid 1907 års riksdag upptogs frågan ånyo, fortfarande av hr. Trygger i 1:a kammaren, men av hr. Kjellberg i den andra. Motionen bifölls denna gång av båda kamrarna, av 1:a med 64 röster mot 60, av 2:a med 116 röster mot 95.

Att frågan båda gångerna grundligt debatterades, framgår av protokollen, som uppta inte mindre än sam-

manlagt 80 trycksidor. Tiden tillåter mig tyvärr icke att närmare gå in på dessa, vilket annars torde kunna ha varit av stort intresse.

Vid 1909 års riksdag antogs det vilande förslaget om ändring av R.F. § 28 utan diskussion. Till paragrafen ifråga fogades då följande tillägg: Till lärarebefattningar vid statens läroanstalter, de teologiska lärare-tjänsterna vid universitetet likväl undantagna, till andra beställningar vid inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst samt till läkarebefattningar må i den ordning, som ovan sagts, och med tillämpning av grunder, som av Konungen och riksdagen godkänts, kunna utnämnas och befordras även infödda svenska kvinnor. Frågan om kvinnors tillträde till vissa statsämbeten var således icke utagerad med antagandet av ändringen i § 28. Dessutom fordrades ytterligare bestämmelser av Kungl. Maj:t och Riksdagen angående grunderna för kvinnors anställande i de ämbeten, till vilka de nu skulle få tillträde.

"Grunderna" antogs från början huvudsakligen komma att röra avlönings- och pensionsförhållanden. Det har

emellertid visat sig, att man till dessa "grunder" hänfört även tjänsterna, så att man ansett sig ha full frihet att inskränka verkningarna av riksdagens beslut genom att fortfarande utestänga kvinnorna från ett stort antal fullmaktstjänster.

Först 1 1/2 år efter grundlagsändringens genomförande gick Kungl. Maj:t i författning om vidtagande av åtgärder för uppgörande av dessa grunder. Arbetet härmed överlämnades åt kungl. löneregeringskommittén, vars förslag förelåg färdigt i januari 1911. Detta var emellertid sådant, att det förkastades av både vänner och fiender till grundlagsändringen och ansågs av Kungl. Maj:t ej kunna tagas till utgångspunkt för någon lagstiftning.

Kommittén var mycket mån om att "för kvinnornas egen skull" draga gränserna för deras vidgade verksamhetsområde så snäva som möjligt. Kommittén fruktade nämligen, att "därest det visade sig, att kvinnor fått tillträde till befattningar, för vilkas behöriga skötande de sedermera befunnos sakna erforderliga fysiska eller intellektuella kvalifikationer, skulle sådant med all säkerhet framkalla en reaktion, syftande och kanske

ock ledande därtill, att för kvinnorna bleve stängda ej blott de befattningar, vilka de visat sig icke vuxna utan även vissa andra, som de dock i stort sett på ett tillfredsställande sätt kunde sköta."

Alltså, om en kvinna, som i konkurrensen med andra, även manliga, sökande visat sig dessa överlägsen och på grund härav utnämnts till innehavare av en av de befattningar det här är fråga om, ej i allo uppfyller de förväntningar man ställt på henne, blir icke blott hon själv inkompetent att sköta sin plats, utan hennes inkompetens blir ett kriterium på inkompetens även hos andra kvinnor, vilkas verksamhet ligger inom helt andra områden. I sanning, en högst besynnerlig form av fjärrverkan!

Kommitténs omtanke om kvinnornas bästa resulterade i deras utestängande bl.a. från alla medicinska professurer, från alla andra professurer, som äro förenade med skötsel av s.k. institution såsom professur i kemi och fysik etc., från tre av juridiska fakultetens professurer, från lektorat vid statens allmänna läroverk samt dessutom från alla chefsbefattningar, under vilken kate-

gori åtskilliga läkaretjänster falla.

Kommitténs uppdelning av professorerna i sådana, som kunna anses lämpliga för kvinnor, och sådana, som icke äro det, var för frågans öde mycket olycklig, då den väckte de akademiska myndigheternas stora förargelse och därigenom från början snedvred hela saken. Man kan, där det ej av gjorda uttalanden tydligt framgår, utan svårighet läsa mellan raderna harmen över att vissa professorer skulle anses mindre krävande, mera "kvinnliga" än andra. Kommittén ansåg mindre betänkligheter förefinnas mot att låta kvinnor inneha sådana professorer, vilka omfatta undervisningsämnen och forskningsområden av rent teoretisk art än sådana, som äro förenade med praktisk verksamhet, en uppfattning, som delas av ett flertal institutionsprofessorer. Representer för de teoretiska ämnena anse däremot "kvinnan knappast mindre kvalificerad än mannen att vårda de praktiska uppgifter, som äro förenade med prefekturen för en institution, ty på p r a k t i s k a områden är kvinnan synnerligen väl meriterad". Reflexionerna göra sig själva.

Beträffande lärarbefattningar vid rikets allmänna läroverk föreslog kommittén, att kvinnor endast borde få tillträde till adjunkturer, men ej till lektorat. Lektoraten ansåg sig kommittén böra undantaga på grund av "uttalade farnågor" angående kvinnans förmåga att upprätthålla disciplin på gymnasialstadiet. Kommittén ansåg kvinnor icke heller kompetenta för rektorat ens vid högre lärarinneseminariet, och dock ha kvinnor skapat och med framgång skött flertalet av våra förnämsta läroanstalter för kvinnlig ungdom. Kommittén var så ytterst mån om att betona, att man på de områden, där erfarenhet saknas, måste fara fram med stor försiktighet. Man hade då också haft skäl att vänta, att kommittén varit lika angelägen om att begagna den erfarenhet, som redan fanns och som i detta fall är ganska stor.

I fråga om kvinnlig befattningshavares avlöning införde kommittén begreppet "matematisk rättvisa" d.v.s. kommittén utgår från en för manlig befattningshavare fastställd lön och beräknar så den effektiva lön, som bör tillkomma kvinnlig befattningshavare med hänsyn till hennes förutsatta tidigare pensionering, längre livs-

längd och en del andra bidragande omständigheter. Kommittén ansåg emellertid, att denna rättvisa skulle vara allenast skenbar i det att kvinnan skulle komma att uppbära jämväl den del av avlöningsförmånerna, som vore avsedd för underhåll av familj. Kommittén reducerade därför kvinnlig tjänstemans effektiva avlöning till 90 % av motsvarande manliga tjänstemans effektiva avlöning, varvid det till 10 % uppgående avdraget vore att betrakta som ett särskilt familjetillägg. Detta skulle emellertid tillkomma jämväl icke-familjeförsörjande manlig tjänsteman. Kommittén drog alltså strecket mellan familjeförsörjare och icke-familjeförsörjare efter kön.

Löneregleringskommitténs förslag kom som sagt aldrig inför riksdagen. Även 1912 års riksdag gick utan att frågan fördes närmare sin lösning. Sommaren 1912 tillsatte Kungl. Maj:t den s.k. lärarelönenämnden, som bl.a. fick i uppdrag "att uppgöra förberedande förslag till ny löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid rikets allmänna läroverk, därvid även frågan om kvinnors anställning i utsträckt omfattning vid dessa läroanstalter borde tagas i betraktande."

Nämndens uppdrag begränsades således till endast en gren av de tjänster, som grundlagsändringen berör. Dess förslag förelåg färdigt i november 1914. I jämförelse med löneregleringskommitténs innebar det ett högst väsentligt framsteg. Med tillfredsställelse konstaterade man, hur nämnden i stort sett lyckats frigöra sig från de fördomar, som präglat föregående utlåtanden i samma fråga.

Löneregleringskommittén ville, som jag nyss nämnt, medge kvinnor rätt endast till adjunksbefattningar. Nämnden däremot vågar föreslå även lektoratens öppnande för kvinnor. Den anser, att förmågan att upprätthålla disciplin är ett kriterium för individen och ej för könet, att disciplinförmågan sättes hårdast på prov i mellanklasserna, att kvinnor finnas och komma att finnas, som äga förutsättning att utöva en gagnarlig verksamhet som gymnasielärare. Ej heller delar nämnden farhågan för läroverkens feminisering genom de kvinnliga lärarnas inflytande och anser, "att diskussion i denna fråga rör sig med allmänna ordalag och icke har något underlag av faktiskt påvisbara realiteter."

I fråga om chefsbefattningar avviker nämnden också från kommittén. Nämnden föreslår nämligen, att kvinna skall kunna utnämnas:

till rektor vid statssamskola, Högre lärarinneseminariet och kvinnligt folkskoleseminarium.

Reservationer från majoritetens beslut saknas naturligtvis icke. Jag kan icke uppta tiden med att närmare ingå på dessa, men jag kan icke neka mig nöjet att anföra ett uttalande av lektor Nyström, mångårig medlem av konstitutionsutskottet.

Han vänder sig mot nämndens förslag, att minst halva antalet lärare skall vid läroverk för manlig ungdom utgöras av män och vid läroverk för kvinnlig ungdom av kvinnor. "Denna egendomliga bestämmelse", säger hr Nyström, "strider uppenbarligen mot stadgandet i § 28 R.F. att vid utnämningar avseende skall fästas endast vid skicklighet och förtjänst, ty härmed införes ett nytt begrepp såsom i första hand utslagsgivande, nämligen sökandens k ö n. En man skall alltså endast därför att han är man, en kvinna endast därför att hon är kvinna, i vissa fall ha företrädes-

rätt till en lärarbefattning framför en vida mer meriterad sökande av annat kön. Jag hoppas, att dylika befordringsgrunder aldrig måtte ^{finnas} (rotfäste i svensk lag."

Vad har hittills just enligt denna § 28 i R.F. varit utslagsgivande vid utnämningar om icke k ö n e t, och hr Nyströms hela reservation är intet annat än ett hävdande av en sådan princip!

I lönefrågan ansluter sig nämnden i princip till den uppfattningen, att den som är familjeförsörjare bör få uppbära högre lön än den som icke är familjeförsörjare. Oavsett den härav förorsakade differensen i avlöning, anser nämnden emellertid, att förutsättningar icke finnas för formell likställighet mellan manliga och kvinnliga lärare.

Skälen härtill äro desamma, som anförts av löne-regleringskommittén:

1:o kvinnor äro befriade från avgifter till änke- och pupillkassan,

2:o kvinnor pensioneras i allmänhet tidigare än män - bidra följaktligen under kortare tid till sin pensionering - och deras medellivslängd är större än

männens.

För sin del tillägger nämnden ännu ett skäl, nämligen männens värnplikt.

Vad det först anförda skälet beträffar, är däremot intet att invända, då den härav föranledda reduktionen i kvinnornas löner icke beräknas till högre belopp än de för männen stadgade avgifterna till kassan. Betydelsen av den lägre pensionsåldern för kvinnliga befattningshavare ligger däruti, att den å ena sidan minskar kvinnornas avgifter till pensionskassan, å andra sidan ökar deras pensionstid, som på grund av kvinnornas längre medellivslängd i varje fall blir längre än männens.

Pensionsåldern för ämneslärarinnor vid de allmänna läroverken, Högre lärarinneseminariet och folkskoleseminarium är enligt nu gällande bestämmelser 55 år. Nämnden föreslår, att pensionsåldern för ifrågavarande kategorier höjes till 60 år, samma ålder, som enligt den civila pensionslagen är stadgad för kvinnliga tjänst innehavare i allmänhet.

Nämnden anför, att tillräcklig erfarenhet saknas för att man skulle kunna med bestämdhet avgöra, hurvida kvinnor kunna hålla ut lika många år som män, och anser därför rådligast att icke höja kvinnornas pensionsålder mer än till 60 år.

Några tillräckligt beviskraftiga skäl för en fem år lägre pensionsålder för kvinnor än för män ha emellertid aldrig förebragts. Ingen erfarenhet har kunnat visa, att kvinnor i sådana tjänster, som enligt 1909 års grundlagsändring skola öppnas för dem, icke skulle vara arbetsföra lika länge som män.

Nämndens förslag förelåg som sagt färdigt i november 1914 och remitterades därefter till åtskilliga mer eller mindre sakkunniga myndigheter, som i allmänhet avstyrkte nämndens enligt deras åsikt alltför vittgående förslag.

Av de gjorda uttalandena skall jag endast uppehålla mig vid läroverksöverstyrelsens.

Överstyrelsen av 1915 tar avstånd från överstyrelsen 1911. 1911 hyste överstyrelsen icke några betänkligheter mot att tillträde bereddes kvinnor till

adjunktstjänster, som voro förenade med tjänstgöring delvis eller huvudsakligen på gymnasiet. 1915 vill överstyrelsen endast vara med om att bereda kvinnor tillträde till adjunktur "med huvudsaklig undervisnings-skyldighet i läroverkets tre första klasser", dock att "sådan kvinnlig adjunkts huvudsakliga undervisnings-skyldighet må kunna förläggas till andra läsavdelningar, därest läroverksöverstyrelsen efter i varje särskilt fall verkställd prövning finner sådant lämpligt."

Hur motiverar nu överstyrelsen denna nya ståndpunkt? För det första anför den ett meddelande från Danmark, som utmynnar i det slutomdömet, att man bör vara försiktig med att låta lärarinnor läsa med lärjungar över 14-årsåldern i läroverk avsedda uteslutande för gossar. Överstyrelsen har emellertid icke funnit för gott att ange de källor, ur vilka dess uppgifter hämtats. I vad mån de stödjade sig på tillräcklig erfarenhet och auktoritet är således omöjligt att avgöra. Överstyrelsen har emellertid icke erhållit sina upplysningar från den, som närmast bär ansvaret för undervisningen i dess helhet inom Danmarks gymnasier

och vilken överstyrelsen borde vänt sig till, inspektören över dessa skolor, professor Tuxen. Ett på begäran av Akademiskt bildade kvinnors förening gjort uttalande av denne utmynnar nämligen i det slutomdömet, att han "mycket förhoppningsfullt ser på möjligheten av en ökad användning av kvinnliga lärare vid läroverk för manlig ungdom."

Överstyrelsen stöder sig vidare på den erfarenhet, som vunnits av ett tiotal kvinnliga extralärares tjänstgöring vid statens läroverk för gossar.

Överstyrelsen säger, att de kvinnliga ämneslärarna i det ojämförligt största antalet fall visat sig fullt jämförliga med den manliga genomsnittsläraren och att endast i mera sällsynta fall deras disciplinförmåga synes lämna ett och annat övrigt att önska. Dessa rön gälla huvudsakligen skolans nederstadium, medan i något enstaka fall beträffande undervisningen på gymnasialstadiet anmärkes, att densamma bär prägel av andlig ofrihet samt att brister förefinnas i fråga om sättet att behandla lärjungarna eller förmågan att upprätthålla ordning.

Av dessa speciella enstaka fall bland samtliga enstaka drar överstyrelsen den slutsatsen, att de i all sin knapphet dock tyda på nödvändigheten av en begränsning av kvinnans lärareverksamhet till real-skolan.

Överstyrelsens erfarenhet av kvinnliga gymnasie-lärare vid gossläroverken är, som av ovanstående fram-går, så minimal, att det gott kan sägas vara egendom-ligt att med stöd av densamma hänvisa kvinnliga lära-re till tjänstgöring på nederstadiet.

Överstyrelsens motivering är i alla avseenden föga bärkraftig, och dess förslag skulle för övrigt utmynna i att göra kvinnas rätt till anställning vid gossläro-verk synnerligen illusorisk. De kvinnliga adjunkternas hänvisande till de tre första klasserna skulle bl.a. utestänga dem, som i sin examen valt sådana ämnen, vil-ka alls icke eller endast med ytterst ringa timantal ingå i dessa klassers kursplan.

Lärarelönenämndens förslag att kvinna skulle kun-na utnämnas och befordras till rektor vid statssamsko-

la och vid Högre lärarinneseminariet, avstyrkes av överstyrelsen med bl.a. den motiveringen, att "en kvinna med sina i allmänhet mindre utvecklade anlag för det formella icke torde kunna anses vara lämpad för dylik chefsställning."

Överstyrelsen glömmer, att det ingalunda är fråga om kvinnan i allmänhet, vilken lika litet som mannen i allmänhet kan sägas ha kvalifikationer för något visst ämbete. Överstyrelsen är tyvärr icke ensam om detta. Ideligen talas det om kvinnan i allmänhet, då det endast gäller den individ, som anmäler sig som sökande till en ledig befattning och vars kvalifika-tioner säkerligen icke komma att nagelfaras mindre skarpt än hennes manliga medsökandes.

I september 1915 uppdrogs åt kungl.löneregle-ringskommittén att avge utlåtande över nämndens be-tänkande. Den 21 februari 1918 har kommittén sitt ut-låtande färdigt. Man har tydligen icke gjort sig någon brådska. Ej heller har man trots anhållan därom ansett det nödigt att i kommittén inkalla någon kvinna, som där skulle kunnat bevaka kvinnornas intressen. Man

har blott efter från flera håll gjorda påstötningar givit kvinnorna tillfälle att vid ett, säger ett, kommittésammanträde kort före betänkandets avlämnande framlägga sina synpunkter.

Upprepade gånger har Akademiskt bildade kvinnors förening i skrivelser till Kungl.Maj:t anhållit att "läroverkens kvinnofråga", om jag för korthetens skull får kalla den så, skulle lösas oberoende av läroverkslärarnas lönerreglering. En provisorisk lösning av frågan i dess helhet hade säkerligen med god vilja kunnat åstadkommas likaväl som man ansett sig kunna lösrycka en enda detalj av den del av frågan, som nu är under behandling.

I maj 1917 förelade nämligen Kungl.Maj:t riksdagen proposition om behörighet för kvinna att förordnas eller utnämnas till rektor vid kvinnligt folkskoleseminarium. Propositionen bifölls av riksdagen. Vad var det då, som föranlett Kungl.Maj:t till ett sådant steg?

Det var inga teorier, utan ett på erfarenhet grundat, av folkskoleöverstyrelsen uttalat omdöme om en kvinnas förmåga att på ett förtjänstfullt sätt sköta en chefsplats. Saken var den, att rektorsbefattningen

vid seminariet i Kalmar skulle tillsättas efter att i 5 år ha skötts av en kvinnlig seminarieadjunkt, och vederbörande ville tydligen förhindra, att denna beprövade kraft utestängdes från tävlan om den befattning hon så länge skött blott därför att hon var kvinna. Man kan väl också våga anta, att Kungl.Maj:t påverkats av den skrivelse i samma syfte som de kvinnliga seminarieadjunkterna på nyåret 1916 inlämnat till Kungl.Maj:t.

Rektorsbefattningarna vid de kvinnliga folkskoleseminarierna äro tillsv.de enda fullmaktstjänster, som stå öppna för kvinnor.

Låt oss nu se, vad lönerregleringskommittén har att säga om nämndens betänkande.

I fråga om de tjänster, i vilka kvinnor må vinna anställning, står kommittén delvis kvar på samma ståndpunkt som 1911, delvis har den ändrat ståndpunkt. Kommittén förordar nu liksom 1911, att kvinna må kunna utnämnas till adjunkt vid allmänt läroverk utan den av överstyrelsen påyrkade begränsningen, till lek-

tor vid högre lärarinneseminariet och kvinnligt folkskoleseminarium (adjunkterna vid de senare bli nämligen enligt det nya förslaget lektorer). Kommittén avstyrker nu liksom 1911 kvinnas befordran till lektor vid högre allm.läroverk och manligt folkskoleseminarium.

I fråga om chefsbefattningar intog kommittén 1911 en mycket avvisande hållning. Nu har den ändrat sig och motiverar sin förändrade ståndpunkt helt kort: "Vidkommande åter rektorsbefattningar har frågan om kvinnas behörighet till dylik befattning kommit i viss mån i ett annat läge genom det beslut riksdagen år 1917, på framställning av Kungl. Maj:t fattat angående grunder för kvinnas utnämning och befordran till rektor vid kvinnligt folkskoleseminarium. Med hänsyn härtill anser sig kommittén böra i likhet med nämnden föreslå, att kvinna må kunna utnämnas och befordras till rektor vid kvinnligt folkskoleseminarium samt vid högre lärarinneseminariet. Nämndens förslag om kvinnas behörighet till rektorstjänst vid statssamskola finner sig kommittén däremot icke kunna biträda".

Näst frågan om tillträde till statens ämbeten är otvivelaktigt frågan om pensionsåldern den som för närvarande mest intresserar kvinnorna och som, om den löses i överensstämmelse med kommitténs förslag, kommer att möta en mycket stark opposition. Kommittén frångår nämndens förslag, som sätter kvinnornas pensionsålder till 60 år och föreslår en ytterligare sänkning till 58 år, således en kompromiss mellan den nu för kvinnlig lärare vid statens läroverk gällande pensionsåldern 55 år och den av nämnden föreslagna.

Om vederbörande nu icke våga taga steget fullt ut och sätta samma pensionsålder för kvinnor som för män, så vore försiktigheten mer än väl tillgodosedd, om man stannat vid 60 år, en pensionsålder, som kvinnorna tillsvidare vilja godtaga utan att därför anse frågan slutgiltigt löst. Skäl som väl motivera en höjning till 60 år saknas ingalunda.

Beträffande den kvinnliga folkskollärarkåren talar statistiken sitt tydliga språk. Den visar en hastig stegring av medelpensionsåldern. 1880 - 89 var den

48,2 år, 1905 - 12 59,4 år. Vid Stockholms folkskolor är pensionsåldern redan nu 60 år för både män och kvinnor, vartill kommer rättighet att med folkskoledirektionens medgivande kvarstå ända till 65 år. En befarad avvikelse från nämndens förslag, som kunde innebära en förändring i detta hänseende, vore en orättvisa mot de medlemmar av kåren, för vilka nyssnämnda högre pensionsålder är gällande. Den skulle rubba den nu rådande likställigheten mellan män och kvinnor och säkerligen med rätta av de senare betraktas som en stor och oförtjänt orättvisa, då veterligen inga olägenheter försports av nu rådande förhållanden.

Beträffande de statslärartjänster, som nu skola öppnas för kvinnor har ingen erfarenhet kunnat visa, att kvinnor i sådana tjänster bli tidigare utarbetade än män. De intellektuellt arbetande kvinnorna i vårt land ha hittills levat under så ytterst dåliga ekonomiska förhållanden, att man sannerligen icke kan förundra sig över om en eller annan blivit utarbetad i förtid.

En i ekonomiskt avseende god ställning under tjänstetiden och medvetandet om en betryggad ålderdom öppnar för de blivande kvinnliga läroverkslärarna hittills okända möjligheter för bibehållen hälsa och arbetskraft.

Man har ju icke dragit sig för att för lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter med deras hittills mycket svaga ekonomiska ställning fastställa 60 år som pensionsålder med möjlighet för dessa lärarinnor att med överstyrelsens medgivande kvarstå till 63. Överstyrelsen anför visserligen i fråga om den för dessa stadgade pensionsåldern att den "torde knappast kunna betraktas såsom i och för sig prejudicerande, då densamma torde ha sin naturliga förklaring i det förhållandet, att ett stadgande om lägre pensionsålder hade medfört alltför dryga kostnader såväl för här ifrågavarande kommuner eller läroanstalter som för delägarna i pensionsinrättningen, för att dessa skulle velat eller kunnat ikläda sig desamma".

Man har emellertid stora skäl att förutsätta, att

48,2 år, 1905 - 12 59,4 år. Vid Stockholms folkskolor är pensionsåldern redan nu 60 år för både män och kvinnor, vartill kommer rättighet att med folkskoledirektionens medgivande kvarstå ända till 65 år. En befarad avvikelse från nämndens förslag, som kunde innebära en förändring i detta hänseende, vore en orättvisa mot de medlemmar av kåren, för vilka nyssnämnda högre pensionsålder är gällande. Den skulle rubba den nu rådande likställigheten mellan män och kvinnor och säkerligen med rätta av de senare betraktas som en stor och oförtjänt orättvisa, då veterligen inga olägenheter försports av nu rådande förhållanden.

Beträffande de statslärartjänster, som nu skola öppnas för kvinnor har ingen erfarenhet kunnat visa, att kvinnor i sådana tjänster bli tidigare utarbetade än män. De intellektuellt arbetande kvinnorna i vårt land ha hittills levat under så ytterst dåliga ekonomiska förhållanden, att man sannerligen icke kan förundra sig över om en eller annan blivit utarbetad i förtid.

En i ekonomiskt avseende god ställning under tjänstetiden och medvetandet om en betryggad ålderdom öppnar för de blivande kvinnliga läroverkslärarna hittills okända möjligheter för bibehållen hälsa och arbetskraft.

Man har ju icke dragit sig för att för lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter med deras hittills mycket svaga ekonomiska ställning fastställa 60 år som pensionsålder med möjlighet för dessa lärarinnor att med överstyrelsens medgivande kvarstå till 63. Överstyrelsen anför visserligen i fråga om den för dessa stadgade pensionsåldern att den "torde knappast kunna betraktas såsom i och för sig prejudicerande, då densamma torde ha sin naturliga förklaring i det förhållandet, att ett stadgande om lägre pensionsålder hade medfört alltför dryga kostnader såväl för här ifrågavarande kommuner eller läroanstalter som för delägarna i pensionsinrättningen, för att dessa skulle velat eller kunnat ikläda sig desamma".

Man har emellertid stora skäl att förutsätta, att

överstyrelsen, som står i ansvar för att undervisningen vid de enskilda statsunderstödda skolorna skötes på ett tillfredsställande sätt, skulle betraktat det som sin skyldighet att avstyrka bestämmelserna i fråga, om den ansett dem vara till skada för undervisningen. I sådant fall borde staten trätt emellan och påtagit sig den av en lägre pensionsålder betingade ökningen av pensionsavgifterna.

Jag kan således icke finna något skäl, varför för de statsanställda kvinnliga lärarna icke skulle stadgas åtminstone samma pensionsålder som för de i enskild tjänst varande.

I lönefrågan intar kommittén samma ståndpunkt som 1911, en ståndpunkt, som i huvudsak intogs även av lärarelönenämnden för så vitt det gällde de statsanställda lärarna. De kommunalt anställda lärarnas lönefråga ville nämnden lösa efter en ny löneprincip med särskilda lönetillägg åt familjeförsörjare. Kommittén anser emellertid, att denna löneprincip eventuella införande bör föregås av en allmän utredning

och avstyrker därför dess tillämpning på ifrågavarande lärare. Kommittén har således beklagligtvis icke velat upptaga nämndens ansats till ett rättvisare lönesystem.

Kvinnorna sakna för närvarande medel att direkt påverka lönefrågans lösning, men vi komma aldrig att ge vårt erkännande åt ett lönesystem, som under sken av att gynna familjeförsörjaren ger högre lön åt alla män vare sig de äro familjeförsörjare eller ej, lägre lön åt alla kvinnor, även om dessa äro familjeförsörjare.

Vi stå nu som vi hoppas inför en av de sista milstolparna på den mycket oländiga väg, som leder från grundlagsändringen av år 1909 till grundlagsändringens delvisa förverkligande. Vi vänta, att regering och riksdag skall lösa denna del av frågan om kvinnorna och fullmaktstjänsterna utan att låta kvinnorna alltför hårt känna följderna av att männen ensamma stifta de lagar, som gälla för kvinnorna, i ett samhälle, som dock uppbyggs av både män och kvinnor.